

Tinjauan kajian empirikal mengenai komuniti pembelajaran profesional di Malaysia (2010-2020): Dapatan dan tema

Victor Jibson Anthony Idi, Zuraidah Abdullah, Husaina Banu Kenayathulla

Jabatan Pengurusan Pendidikan, Perancangan dan Polisi, Fakulti Pendidikan
Universiti Malaya, Kuala Lumpur

Correspondence: Victor Jibson Anthony Idi (email: victorjibson@gmail.com)

Received: 11 August 2020; Accepted: 18 April 2021; Published: 29 May 2021

Abstrak

Komuniti pembelajaran profesional (KPP) telah berkembang dan menarik minat sistem pendidikan di seluruh dunia sebagai salah satu amalan bagi meningkatkan pembelajaran guru. Selain itu, KPP dilihat dapat membina kapasiti dan kemampanan sistem pendidikan agar boleh maju ke hadapan seiring dengan kehendak global pada masa kini. Walaupun konsep KPP agak baru di Malaysia, namun ia mula bertapak dalam sistem pendidikan sejak sedekad yang lepas. Artikel ini membincangkan perkembangan kajian empirikal KPP di Malaysia dari 2010 hingga bulan Jun 2020. Tinjauan yang menggunakan sintesis naratif ini mendapati pengkaji menggunakan pelbagai dimensi untuk menerangkan konsep KPP, amalan KPP di pelbagai peringkat sekolah, peranan pemimpin dan isu yang wujud dalam KPP. Walau bagaimanapun, kajian mengenai KPP di Malaysia masih kurang berbanding literatur barat. Pengkaji mencadangkan agar banyak lagi kajian empirikal mengenai pembangunan dan hasil daripada amalan KPP dijalankan di Malaysia agar KPP dapat melangkah ke hadapan sebagai satu budaya untuk meningkatkan pembelajaran guru supaya mampu memberikan impak kepada pembelajaran murid.

Kata kunci: Isu dan cabaran, komuniti pembelajaran profesional, kajian empirikal Malaysia, pembangunan konsep, sekolah Malaysia

A review of empirical research on professional learning communities in Malaysia (2010-2020): Findings and themes

Abstract

Professional learning communities (PLC) have evolved and attracted the interest of the global education system as one of the ways to improve teacher's learning. Besides, PLC is seen to be able to build the capacity and the sustainability of the education system to move forward with the current global demands. Although the PLC term is rather new in Malaysia, it has been established in the education system for the past decade. This article will discuss the progress of PLC empirical studies from 2010 to Jun 2020. This review through a narrative synthesis has

found that researchers have adapted different dimensions and models to represent the concept of PLC, school's practices of PLC in school, leadership roles and issues arising from PLC. However, research on PLC in Malaysia is still limited compared to western literature. Thus, the researcher proposes that more empirical studies should be done especially on the development and impact from the practices of PLC in Malaysia from all perspectives for PLC to progress forward to become a sustainable culture to improve teachers' learning and positive student's learning.

Keywords: Issues and challenges, professional learning communities, Malaysia empirical research, concept development, Malaysian school

Pengenalan

Komuniti pembelajaran profesional (KPP) mula diperkenalkan di barat sejak tiga dekad yang lalu dan berkembang dalam literatur antarabangsa terutamanya berkaitan dengan pembangunan profesional guru dan peningkatan kualiti sekolah (Rosenholtz, 1985; Yin & Zheng, 2018). KPP ditakrifkan sebagai kerjasama sistematik antara pemimpin dan guru bagi meningkatkan pembelajaran murid dengan menggalakkan amalan kolaboratif, berfokuskan data murid dan mengamalkan reflektif sendiri secara berterusan. Literatur KPP terutamanya daripada konteks barat telah menunjukkan bukti empirikal pengaruh positif daripada amalan KPP. Contohnya, Vescio, Ross dan Adams (2008) yang membuat tinjauan kajian empirikal yang berfokuskan kepada pengaruh daripada implementasi KPP merumuskan bahawa KPP yang diimplementasikan dengan baik akan mempunyai pengaruh kepada amalan pengajaran guru dan pencapaian murid. Meta analisis kajian empirikal KPP oleh Lomos, Hofman dan Bosker (2011) pula mendapati KPP mempunyai kesan sederhana kepada pencapaian murid. Tinjauan kajian empirikal amalan KPP terhadap guru sains di Amerika Syarikat oleh Dogan, Pringle dan Mesa (2016) mendapati amalan KPP telah membawa perubahan kepada amalan, pengetahuan kandungan dan pedagogi guru dan seterusnya meningkatkan pencapaian murid. Mereka menjelaskan perubahan tersebut berlaku kerana KPP menyediakan ruang kepada guru untuk berkolaboratif bagi menyelesaikan isu amalan pengajaran dan membangunkan pelbagai alternatif yang berfokuskan kepada pencapaian murid.

Konsep KPP di Asia pula cuma diperkenalkan pada tahun 2000 sebagai satu usaha bagi meningkatkan kualiti guru melalui pembelajaran kolaboratif. Konsep KPP telah dibawa masuk oleh kementerian pendidikan negara Asia sebagai salah satu usaha reformasi pendidikan di negara masing-masing. Antara negara yang mula mengimplementasikan KPP adalah negara seperti Singapura (Ho, Ong, & Tan, 2019; Salleh Hairon & Tan, 2016), Thailand (Prabjandee, 2019), Taiwan (Chen, Lee, Lin, & Zhang, 2016) dan China (Chen, 2020; Zhang & Sun, 2020). Malaysia turut tidak ketinggalan dengan memperkenalkan KPP melalui Kementerian Pendidikan Malaysia (KPM) pada tahun 2013 bermula dengan 'lesson study' di sekolah rintis yang terpilih (Bahagian Pendidikan Guru, 2013; Bitty & Pang, 2017; Tai, Omar & Khalip, 2019) dan diperluaskan kepada semua sekolah pada tahun berikutnya. KPM turut mempergiatkan lagi usaha menggalakkan guru untuk mengamalkan KPP dengan menjadikan KPP sebagai satu aktiviti utama Pelan Induk Pembangunan Profesionalisme Keguruan (PIPKK) yang bertujuan meningkatkan profesionalisme guru di sekolah. Namun begitu, implementasi KPP di Malaysia dan di negara Asia yang lain adalah lebih bersifat hieraki berbanding amalan KPP di barat yang bersifat organik iaitu daripada 'bawah ke atas'. Lantas, pengkaji seperti Hairon dan Dimmock (2012) menyatakan kerisauan kepada ketiadaan suara guru dalam penentuan pembangunan pembelajaran mereka sendiri di dalam KPP kerana implementasi yang ditentukan oleh organisasi peringkat atasan dalam sistem pendidikan.

Artikel ini menyediakan tinjauan komprehensif mengenai perkembangan kajian empirikal KPP di Malaysia yang merangkumi penerbitan artikel dalam Bahasa Melayu dan Bahasa Inggeris, jurnal pendidikan Bahasa Melayu dan juga jurnal antarabangsa dalam tempoh 2010 hingga bulan Jun 2020. Tinjauan mengenai literatur KPP di Malaysia ini penting kerana akan menyumbang kepada kajian semasa mengenai KPP di Malaysia. Selain itu, tinjauan ini akan membuka ruang kepada kajian pada masa hadapan mengenai KPP di Malaysia. Berbanding dengan negara barat, Malaysia merupakan negara yang mempunyai sosio-budaya dan kepelbagaian kaum. Tai et al. (2019) menyatakan perbezaan ini akan mempengaruhi keberkesanan dan kemampuan KPP di sekolah kerana perbezaan budaya dan sosial barat yang berbeza dengan persekitaran tempatan.

Metodologi

Artikel ini menganalisis kajian empirikal KPP yang dijalankan dalam tempoh 10 tahun dari tahun 2010 sehingga bulan Jun 2020. Kajian empirikal dalam artikel merujuk kepada bukti yang diperoleh daripada hasil dapatan kajian KPP oleh pengkaji tempatan di Malaysia. Tinjauan literatur ini bermula mengumpul artikel, prosiding dan tesis yang menjalankan kajian empirikal mengenai KPP di Malaysia daripada pangkalan data daripada 'Scopus', 'MyCite' dan 'MyJurnal'. Setelah memperoleh artikel-artikel tersebut, pengkaji memperluaskan lagi pencarian kajian KPP tempatan daripada 'Google Scholar' serta terbitan universiti tempatan dan luar negara. Pencarian kajian empirikal ini telah menggunakan kata kunci seperti "komuniti pembelajaran profesional", 'pembelajaran profesional', 'professional learning communities' dan 'Malaysia'. Selepas mengumpul artikel dengan menggunakan parameter tersebut, pengkaji telah membangunkan kriteria pemilihan kajian untuk tinjauan seperti Jadual 1. Ini akan mengurangkan artikel yang kurang relevan dengan tujuan kajian dan menyediakan peraturan yang konsisten bagi artikel yang dipilih kelak.

Jadual 1. Kriteria pemilihan kajian

Topik	Komuniti Pembelajaran Profesional di Malaysia
Tarikh Penerbitan	Antara 2010 hingga Jun 2020
Peserta	Semua institusi pendidikan daripada universiti hingga sekolah rendah
Geografi	Dilaksanakan di Malaysia
Jenis Kajian	Kajian empirikal

Walaupun tinjauan ini menggunakan pencarian sistematik, kajian yang dipilih ditinjau secara naratif. Pendekatan umum ini adalah untuk mengekalkan perkembangan semasa literatur KPP tempatan yang meluas berbanding tinjauan sistematik yang akan mengurangkan bilangan kajian dan kritikan kerana mengambil pendekatan yang terlalu tegas (Snilstveit, Oliver, & Vojtkova, 2012). Ini kerana tinjauan ini bukanlah untuk mengkategorikan kualiti artikel tetapi ingin mengenal pasti kajian empirikal KPP semasa. Pendekatan yang lebih umum ini akan membantu pengkaji masa depan untuk mengenal pasti metodologi yang paling sesuai, jurang dan dapatan yang berguna sebagai rujukan kajian masing-masing.

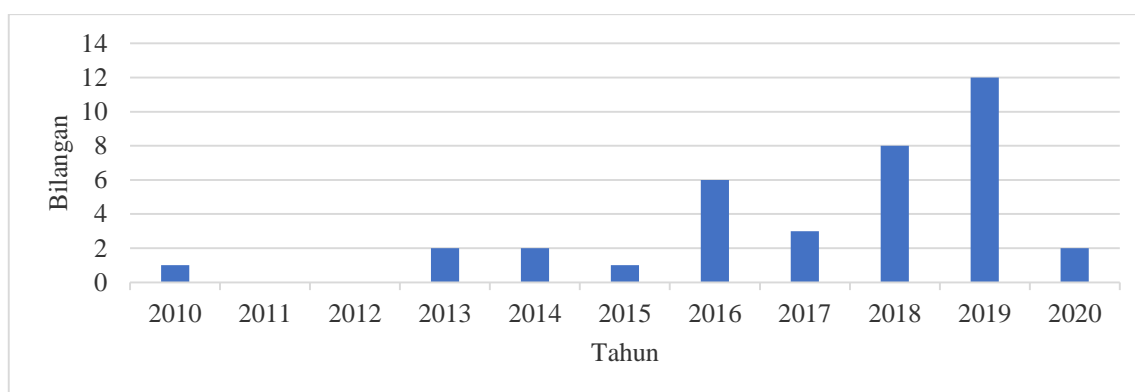
Dapatan kajian dan perbincangan

Bahagian ini bermula dengan pemerhatian umum mengenai kajian empirikal yang dipilih dalam tinjauan ini. Pencarian sistematik dalam bidang pendidikan di Malaysia memperoleh hasil sebanyak 46 sumber sahaja yang terdiri daripada 43 artikel dan tiga tesis sahaja. Sumber

yang diperoleh ini mewakili perkembangan mengenai KPP di Malaysia. Namun demikian, tidak semua sumber yang diperoleh merupakan kajian empirikal tetapi juga tinjauan mengenai teori dan konsep KPP sahaja. Berdasarkan kriteria yang telah ditetapkan oleh pengkaji pada Jadual 1, lapan kajian bukan empirikal telah digugurkan manakala 39 kajian empirikal (12 Bahasa Melayu, 27 Bahasa Inggeris) memenuhi kriteria yang telah ditetapkan dan digunakan untuk analisis secara mendalam.

Gambaran umum kajian empirikal KPP di Malaysia

Tinjauan literatur ini merangkumi 39 sumber dan mempunyai kadar min 3.7 penerbitan dalam tempoh 10 tahun dari tahun 2010 hingga bulan Jun 2020 (Rajah 1). Penerbitan kajian KPP di Malaysia agak kurang jika dibandingkan dengan penerbitan kajian KPP di barat yang bermula sejak 1990-an lagi. Bermula dengan tahun 2010, dengan hanya satu penerbitan tesis doktor falsafah mengenai KPP dan tiada penerbitan KPP pada tahun 2011 serta 2012, kajian empirikal KPP memperoleh momentum bermula pada tahun 2013. Minat terhadap KPP dalam kalangan pengkaji tempatan mula meningkat melalui pendedahan amalan KPP kepada sekolah yang berprestasi rendah bermula dengan *lesson study* pada tahun 2011 (Ng et al., 2013; Nur Ain, Mahamod, & Nur Aishah, 2018). Secara umum, kajian KPP di Malaysia adalah berfokuskan kepada pelbagai aspek seperti jenis sekolah, perspektif guru, peranan dan jenis gaya kepimpinan serta hasil daripada amalan KPP.

Rajah 1. Jumlah kajian empirikal KPP di Malaysia dari 2010 hingga bulan Jun 2020

Tema daripada kajian empirikal KPP

a. Definisi dan model KPP

Secara umumnya, hasil tinjauan mendapati terdapat perbezaan definisi yang digunakan oleh pengkaji lepas di peringkat sekumpulan guru atau peringkat sekolah. Contohnya di peringkat sekolah, Zuraidah (2010) serta Bitty dan Pang (2017) telah mendefinisikan KPP sebagai satu komuniti yang mengamalkan budaya belajar di sekolah. Mohd Fadzil dan Mohd Izham (2019) pula telah mendefinisikan KPP terdiri daripada lima dimensi iaitu perkongsian kepimpinan dan kepimpinan sokongan, perkongsian nilai, matlamat dan visi, pembelajaran kolektif dan aplikasi, perkongsian amalan personal dan keadaan menyokong. Abdul Rasid, Shamsudin, Azhar, Rozita Radhiah dan Rosmaria (2019) telah mengembangkan definisi KPP dengan menyatakan KPP sebagai satu persekitaran kolaboratif iaitu ahli profesional menggunakan pendekatan inkuiri yang berkaitan dengan amalan pengajaran harian. Omar, Tai, Khalip, & Arsalan (2019) turut mencadangkan komuniti yang mengamalkan KPP mempunyai tahap kepercayaan yang tinggi antara satu sama lain dan mempunyai ruang kerjasama yang

secukupnya. Oleh itu, berdasarkan definisi-definisi yang diberikan oleh pengkaji lepas, boleh dirumuskan bahawa KPP merupakan satu budaya pembelajaran oleh ahli dalam komuniti yang mempunyai visi dan nilai, sentiasa bersifat kritikal serta mempunyai rasa tanggungjawab profesional bersama yang berpandukan kepada amalan seharian demi pembangunan sekolah dan pembelajaran murid di sekolah.

Bagi menggambarkan implementasi KPP di sekolah, tinjauan mendapati pengkaji lepas telah merujuk kepada dimensi-dimensi daripada model KPP sama ada dari luar negara ataupun model yang dibangunkan mengikut konteks tempatan. Antara contoh model KPP luar negara yang telah diadaptasikan adalah daripada model KPP Hord (1997), model KPP Dufour dan Eaker (1998), model KPP Kruse, Louis dan Bryk (1994). Namun begitu setiap model KPP ini mempunyai dimensi yang bertindan dan berbeza antara satu sama lain. Model Hord (1997) terdiri daripada lima dimensi iaitu kepimpinan berkongsi dan menyokong, perkongsian visi dan nilai, pembelajaran kolektif dan pengaplikasian, perkongsian amalan personal dan keadaan yang menyokong. Model KPP Kruse, Louis dan Bryk (1994) pula terdiri daripada lima dimensi iaitu perkongsian norma dan nilai, fokus kolektif pembelajaran murid, budaya kolaboratif, amalan penswastan dan dialog reflektif. Model KPP Dufour dan Eaker (1998) merangkumi enam dimensi iaitu perkongsian misi, visi, nilai dan matlamat, berorientasikan tindakan, budaya kolaboratif, inkuiri kolektif kepada amalan terbaik dan realiti semasa, penambahbaikan berterusan dan berorientasikan dapatan.

Selain daripada mengadaptasikan model KPP luar negara, terdapat pengkaji tempatan mula membangunkan model KPP mereka sendiri seperti Siti Nafisah, Zuraidah, dan Abdul Jalil (2020) serta Tai dan Omar (2019). Model yang dibangunkan oleh mereka turut mempunyai struktur dan dimensi yang berbeza antara satu sama lain. Model yang dibangunkan oleh Siti Nafisah et al. (2020) merupakan hasil daripada persetujuan dan kesepakatan 12 pakar dengan menggunakan kaedah *fuzzy delphi*. Hasil daripada kajian mereka menunjukkan terdapat 12 dimensi yang membentuk KPP di Malaysia. 12 dimensi tersebut adalah perkongsian kepimpinan dan kepimpinan menyokong, perkongsian nilai, matlamat, visi dan misi, pembelajaran kreatif, kolektif dan aplikasi, perkongsian amalan peribadi, sokongan dari aspek perhubungan dan struktur, dialog reflektif, fokus terhadap pembelajaran murid, budaya kolaboratif, budaya inkuiri dan amalan terbaik dalam pengajaran, tindakan melalui pemerhatian, komitmen penambahbaikan yang berterusan dan berorientasikan keputusan. Model KPP yang dibangunkan oleh Tai dan Omar (2019) pula mempunyai dua dimensi utama iaitu faktor organisasi dan faktor bukan organisasi. Faktor organisasi mempunyai empat sub-dimensi iaitu perkongsian norma dan visi, sokongan dan komitmen pengetua, sokongan struktur serta kepercayaan dan kefahaman bersama. Faktor bukan organisasi pula terdiri daripada pembelajaran kolaboratif, dialog reflektif, inkuiri kolektif dan sistem sokongan luaran. Jelas di sini, para pengkaji tempatan lepas telah merujuk dan menggunakan dimensi yang pelbagai yang membentuk KPP dalam konteks tempatan.

Oleh kerana kepelbagaian model KPP yang digunakan oleh pengkaji lepas, beberapa masalah telah wujud. Yang pertama, pengkaji lepas masih tidak mempunyai ketetapan model KPP yang sesuai dalam konteks tempatan. Perbezaan ini telah menyebabkan konsep KPP menjadi kabur dan kurang jelas antara satu sama lain. Selain itu, kajian masa depan yang hanya merujuk kepada dimensi daripada satu model KPP spesifik sahaja tidak memadai kerana hasil kajian lepas yang menggunakan dimensi yang lain turut menunjukkan tahap amalan yang tinggi. Oleh itu, Malaysia perlu menetapkan satu model KPP yang boleh diadaptasikan di sekolah seperti mana dilakukan oleh Kementerian Pendidikan Singapura yang berpandukan kepada Model KPP daripada Bolam et al. (2005) dan Dufour (1996) sebagai rujukan utama dalam membangunkan amalan KPP di negara mereka daripada tahun 2009 (Ho, Ong, & Tan, 2019; Salleh & Tan, 2015). Pengadaptasian satu model KPP yang sesuai amat penting bagi membantu pembangunan pembelajaran guru menjadi lebih fokus dan mereka tidak keliru

dengan konsep KPP sebenar. Di samping itu, penetapan model KPP yang sesuai ini turut membantu pemimpin sekolah dalam menyediakan struktur sekolah bagi membangunkan KPP di peringkat sekolah.

Walaupun pengkaji lepas tempatan seperti Ahmad Marzuki, Zairus Norsiah, Azhar, dan Wan Hassan (2015), Kin, Kareem, dan Musa (2019) dan Siti Nafisah et al. (2020) menggunakan konsep KPP yang terdiri daripada pelbagai dimensi daripada model KPP yang berlainan, kesemua kajian telah menunjukkan tahap amalan KPP guru di Malaysia berada pada tahap sederhana hingga tinggi sejak 10 tahun lepas. Ini menunjukkan guru di Malaysia sememangnya menyedari amalan KPP boleh membawa kepada peningkatan pembelajaran murid (Zalina & Siti Noor, 2020). Selain itu, guru di Malaysia telah mengamalkan KPP di sekolah atas inisiatif KPM yang turut mengintegrasikannya ke dalam sistem pendidikan negara secara formal dan tidak formal sejak 2013 (Kementerian Pendidikan Malaysia, 2013). Walaupun terdapat perbincangan mengenai model KPP yang terbaik (Roslizam, Jamilah, & Yusof, 2018), pengkaji tempatan tidak dapat pertikaikan sumbangan model KPP lain dalam bidang kajian KPP pada masa kini terutamanya dalam konteks tempatan. Malah adalah lebih penting bagi mengenal pasti dimensi-dimensi yang membentuk KPP yang membantu guru fokus kepada proses pelaksanaan di sekolah (Burns et al., 2017).

Perkara ini turut ditekankan oleh sarjana seperti Hord dan Sommers (2008) yang mencadangkan keperluan satu model penilaian keberkesanan amalan KPP di sekolah. Penilaian tersebut terdiri daripada empat peringkat iaitu bermula daripada peningkatan amalan KPP di sekolah, langkah seterusnya adalah mengkaji perubahan amalan KPP kepada pemimpin, tingkah laku guru dan terakhir kepada pembelajaran murid. Oleh itu, sebelum kajian masa depan boleh menilai keberkesanan KPP terhadap pembelajaran murid, penilaian kepada pengetahuan, kemahiran dan tingkah laku guru dan pemimpin hendaklah diutamakan terlebih dahulu. Oleh itu, salah satu usaha yang boleh dilakukan adalah mengkaji hubungan dimensi-dimensi spesifik KPP dengan perubahan tingkah laku guru. Ini akan membantu membawa kajian KPP bergerak maju ke hadapan daripada perbandingan model kepada meramal dimensi-dimensi KPP yang mempunyai pengaruh terhadap peningkatan tingkah laku guru sama ada secara individu mahupun secara kolektif di sekolah dan seterusnya membawa perubahan kepada murid. Tinjauan mendapati terdapat lapan dimensi yang dominan dalam konteks kajian tempatan iaitu perkongsian kepimpinan dan kepimpinan sokongan, perkongsian nilai, matlamat dan visi, budaya kolaboratif, berorientasikan keputusan, perkongsian amalan personal, pembelajaran kolektif dan aplikasi, dialog reflektif dan keadaan yang menyokong (struktur & hubungan).

b. Konteks kajian

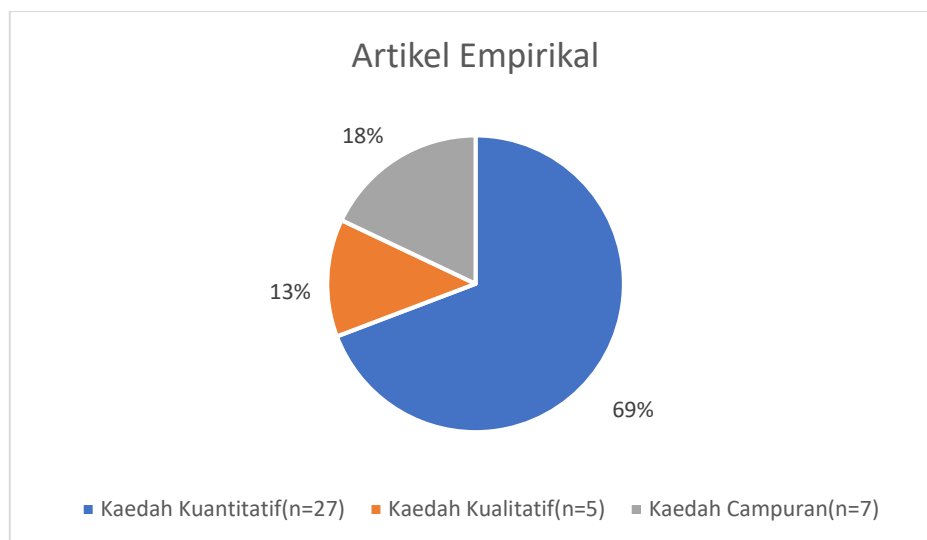
Tinjauan mendapati kajian KPP di Malaysia merentasi setiap institusi pendidikan negara daripada sekolah rendah, sekolah menengah hinggalah universiti. Antara fokus yang terawal adalah sama ada guru mempunyai kesediaan dan persepsi amalan KPP di sekolah. Selain itu, kajian empirikal turut mengkaji sekumpulan guru (mengikut panitia) dalam organisasi sekolah dan guru secara keseluruhan sebagai satu organisasi. Walaupun baru diperkenalkan sejak sedekad yang lepas namun tinjauan mendapati amalan KPP di peringkat panitia sekolah (Bitty & Pang, 2017; Siti Nafisah et al., 2020), sekolah rendah (Absha Atiah & Mohd Isa, 2019; Roslizam, Jamilah, & Yusof, 2019; Tai et al., 2019), sekolah menengah (Aziyah, Loh, & Abdul Ghani, 2015; Chong, Muhammad Faizal, & Zuraidah, 2018; Mohd Fadzil & Mohd Izham, 2019; Nor Azlin, Mohd Izham, & Jamalull Lail, 2019; Tai & Omar, 2019; Tiong, 2016; Zalina & Siti Noor, 2020; Zuraidah, 2010) dan universiti (Lokman et al., 2013) pada tahap yang tinggi. Namun demikian, setiap kajian ini mempunyai perbezaan daripada urutan dimensi KPP yang diamalkan oleh responden pada jumlah populasi yang dikaji. Contohnya, kajian oleh Tai dan

Omar (2019) serta Omar et al. (2019) yang menunjukkan tahap amalan guru di sekolah berasrama penuh dan sekolah agama lebih tinggi berbanding dengan sekolah menengah harian biasa. Menurut pengkaji, ini mungkin berkaitan dengan hubungan antara guru dan prestasi murid di sekolah tersebut. Namun, tinjauan ini mendapati kebanyakan sekolah yang dikaji berada di sekolah bandar dan luar bandar tanpa penglibatan daripada sekolah pedalaman.

Daripada perspektif lokasi geografi sekolah, tinjauan mendapati daripada 39 kajian empirikal yang dijalankan sebanyak 9 kajian menumpukan kepada seluruh Malaysia, 23 kajian daripada semua negeri di Semenanjung Malaysia kecuali Terengganu dan hanya 7 kajian daripada Sabah dan Sarawak. Ini menunjukkan kebanyakan kajian KPP hanya menumpukan kepada sekolah-sekolah di Semenanjung Malaysia. Walaupun ada pengkaji yang menggunakan populasi sekolah seluruh Malaysia, namun sekolah Sabah dan Sarawak masih kurang serta tidak mengambil kira perbezaan geografi sekolah tersebut. Data daripada Sabah dan Sarawak amat diperlukan kerana negeri ini mempunyai jumlah sekolah pedalaman yang tinggi berbanding sekolah di Semenanjung Malaysia. Dapatan awal kajian lepas mengenai sekolah di Sarawak mendapati pemimpin sekolah dan guru masih kurang dalam penghayatan KPP di sekolah (Chong et al., 2018; Nur Ain et al., 2018) terutamanya sekolah di pedalaman berbanding di bandar (Ai, 2018). Oleh yang demikian, adalah penting kajian masa depan dapat mengenal pasti dimensi-dimensi KPP yang sesuai bagi Sabah dan Sarawak agar dapat meningkatkan prestasi sekolah dan pembelajaran murid di sekolah.

c. Metodologi kajian KPP

Tinjauan mendapati kajian empirikal lepas telah menggunakan beberapa pendekatan iaitu kaedah kuantitatif, kualitatif dan kaedah campuran di dalam kajian mereka. Kebanyakan kajian kuantitatif telah mengadaptasikan model dan instrumen yang digunakan bagi mengenal pasti dimensi dan tahap amalan KPP populasi yang dikaji. Kajian kuantitatif ini menggunakan prosedur pengumpulan data melalui kaedah tinjauan. Selain itu, kaedah kuantitatif turut digunakan bagi mengenal pasti faktor yang terlibat dalam membangunkan KPP serta hubungan KPP dengan perubahan guru. Manakala, kaedah kualitatif pula telah digunakan untuk menerokai dengan lebih mendalam proses dalam pembelajaran guru di dalam KPP dan masalah-masalah yang dihadapi. Kajian kualitatif ini pula telah menggunakan prosedur pengumpulan data seperti temuduga, pemerhatian dan analisa dokumen. Selain itu, kajian kaedah campuran yang mengabungkan kaedah kualitatif dan kuantitatif turut digunakan bagi membangunkan model KPP yang lebih komprehensif berasaskan konteks tempatan serta memahami perkaitan hasil yang diperolehi daripada data kuantitatif. Tinjauan turut mendapati pengkaji di Malaysia lebih cenderung kepada kaedah kuantitatif. Rajah 2 menunjukkan terdapat 27 (69%) adalah kaedah kuantitatif, 5 (13%) kaedah kualitatif dan 7 (18%) adalah kaedah campuran.

Rajah 2. Kaedah kajian

Bagi mengukur amalan KPP, tinjauan mendapati terdapat beberapa instrumen yang telah digunakan. Yang pertama, instrumen KPP yang berasal daripada Hord (1997) yang ditambahbaik oleh Olivier dan Hipp (2010) merupakan antara instrumen luar negara yang paling kerap diadaptasikan untuk mengukur tahap amalan KPP dalam konteks tempatan. Tinjauan mendapati instrumen ini turut mempunyai kesahan dan kebolehpercayaan yang tinggi hasil daripada analisis faktor eksploratori (EFA) dan analisis faktor pengesahan (CFA) yang dilaporkan di dalam kajian kuantitatif. Antaranya kajian Mohd Faiz, Husamudin, Jamal Nordin dan Hamidah (2017) yang menunjukkan instrumen ini sesuai digunakan dalam konteks Malaysia hasil daripada analisis faktor yang dijalankan. Namun begitu, pengkaji tempatan turut membangunkan instrumen pengukuran KPP berlandaskan kepada konteks Malaysia. Antaranya Siti Nafisah et al. (2020) telah membangunkan instrumen berdasarkan kepada kaedah *fuzzy delphi* berasaskan kepada kesepakatan pakar dalam Malaysia. Mereka turut menggunakan CFA dan mendapati terdapat sembilan faktor dalam mengukur KPP. Selain itu, Tai dan Omar (2019) turut membangunkan instrumen pengukuran KPP mereka sendiri dan turut mengesahkannya menggunakan CFA. Secara keseluruhannya, terdapat tiga instrumen KPP yang boleh digunakan oleh pengkaji tempatan dalam mengukur amalan KPP di Malaysia.

Yang kedua, daripada segi metodologi. Hasil tinjauan mendapati terdapat beberapa kajian lepas yang tidak membincangkan kaedah metodologi dengan lebih terperinci terutamanya yang menggunakan kajian kuantitatif. Contohnya, terdapat kajian lepas yang tidak melaporkan andaian yang perlu dipenuhi bagi analisis statistik yang dipilih terutamanya kajian yang mengkaji hubungan antara pemboleh ubah. Selain itu tinjauan turut mendapati kajian kuantitatif terdahulu kurang memberikan perhatian kepada *common method bias* (CMB) terutamanya yang melibatkan instrumen laporan sendiri (*self-reported*). Menurut literatur, CMB adalah salah satu sumber kepada ralat pengukuran dan akan memberikan hasil yang tidak tepat kepada hubungan antara pemboleh ubah (Podsakoff, MacKenzie, Lee, & Podsakoff, 2003; Podsakoff, MacKenzie, & Podsakoff, 2012).

Malah, literatur mengenai CMB boleh dikesan sejak lima dekad yang lalu dan masih lagi berlaku perdebatan mengenainya sehingga kini (Podsakoff et al., 2012; Spector, 2006). Antara sarjana yang sinonim dengan CMB iaitu Podsakoff et al. (2012) telah mencadangkan beberapa kaedah sebelum atau selepas pengumpulan data yang boleh mengurangkan CMB dalam artikel yang ditulis oleh mereka. Perkara ini turut ditekankan oleh penyunting sebelum penerimaan penerbitan dalam jurnal antarabangsa semasa (Chang, Van Witteloostuijn, & Eden, 2010; Green, Tonidandel, & Cortina, 2016; Hulland, Baumgartner, & Smith, 2018). Oleh itu,

kajian pada masa depan terutamanya kajian kuantitatif boleh melaporkan CMB bagi mengurangkan ralat pengukuran sama ada sebelum atau selepas pengumpulan data kajian.

Secara kesimpulannya, perkembangan mengenai pengetahuan dalam metodologi sejajar dengan kemudahan ICT telah membuka kepada kaedah yang lebih baik dan terkini. Ini akan membantu pengkaji dalam menjalankan kajian dengan lebih mendalam dan mengurangkan ralat yang telah dilakukan oleh pengkaji lepas terutamanya dalam badan pengetahuan KPP.

d. Pengaruh KPP

Secara umumnya, masih kurang kajian empirikal yang dilakukan oleh pengkaji tempatan mengenai perkara ini. Tinjauan mendapati daripada 39 kajian empirikal, hanya 13 kajian yang mengkaji pengaruh daripada amalan KPP. Antaranya kajian kuantitatif yang mengkaji hubungan amalan KPP dengan perubahan tingkah laku guru seperti efikasi sendiri guru (Absha Atiah & Mohd Isa, 2019; Aziah et al., 2015), efikasi kolektif guru (Abdul Ghani, Ekerim, & Ying-Leh, 2019) dan kompetensi guru (Roziyah & Abdul Said, 2018). Dapatan daripada kajian kualitatif turut menunjukkan perubahan tingkah laku dan pengetahuan guru hasil daripada amalan KPP di sekolah. Contohnya, kajian oleh Nur Ain et al. (2018) dan Ng et al. (2013) mendapati guru yang telah mengamalkan KPP akan meningkatkan pengetahuan dan kemahiran dalam pedagogi, amalan kolaboratif, perubahan tingkah laku sama ada individu atau kolektif serta kualiti pengajaran mereka.

Oleh itu, dapat dirumuskan kajian empirikal mengenai pengaruh daripada KPP di sekolah masih lagi kurang berbanding pengetahuan mengenai faktor, struktur dan proses KPP di Malaysia. Kajian masa hadapan boleh mengkaji mengenai hubungan mahupun pengaruh dimensi-dimensi KPP yang telah wujud di sekolah. Ini akan meningkatkan dan menambah kefahaman yang sedia ada dalam bidang KPP serta pengetahuan mengenai dimensi-dimensi KPP yang boleh meramal perubahan tingkah laku guru pada masa hadapan khususnya di Malaysia.

Peranan kepimpinan dalam KPP

Kajian lepas membuktikan bahawa peranan pemimpin amat penting dan mempunyai pengaruh dalam membangunkan KPP di sekolah. Tinjauan mendapati kepimpinan transformasi (Nor Azlin et al., 2019), kepimpinan distributif (Mohd Fadzil & Mohd Izham, 2019) dan kepimpinan instruksional (Roslizam et al., 2019) mempunyai hubungan yang positif dengan KPP. Berbeza daripada kajian yang hanya mengkonsepkan model kepimpinan secara komposit sahaja, Roslizam et al. (2019) telah mengkaji dimensi-dimensi secara individu kepimpinan instruksional dan mendapati hanya dua daripada tiga dimensi yang menjadi peramal kepada KPP iaitu 'mengurus program instruksional' dan 'membentuk iklim sekolah'. Ini menunjukkan pemimpin sekolah harus mengamalkan gabungan gaya kepimpinan apabila membangunkan KPP dan tidak hanya bergantung kepada gaya kepimpinan yang spesifik sahaja.

Seterusnya, tinjauan turut mendapati pemimpin harus menunjukkan komitmen yang tinggi bersama guru semasa membangunkan KPP di sekolah. Ini kerana pengkaji lepas (Chong et al., 2018; Ng et al., 2013) menunjukkan guru-guru inginkan penglibatan fizikal pemimpin sekolah bersama-sama menjalankan aktiviti KPP di sekolah. Kehadiran pemimpin bersama dengan guru-gurunya akan meningkatkan motivasi dan tanda sokongan kepada aktiviti KPP yang dijalankan. Penglibatan pemimpin secara langsung sangat penting kerana hanya pemimpin sekolah sahaja mempunyai autoriti dalam membangunkan struktur sekolah bagi KPP seperti penjadualan semula jadual waktu, perancangan yang lebih sistematik dalam pembahagian tugas pengurusan, perancangan kewangan.

Isu implementasian KPP

Walaupun terdapat bukti empirikal yang menunjukkan tahap amalan KPP guru di Malaysia tinggi, terdapat kajian lepas turut mendapati kekangan yang dihadapi oleh guru semasa mengamalkan KPP (Chong et al., 2018; Chua, Thien, Lim, Tan, & Guan, 2020). Bagi memudahkan perbincangan bahagian ini, halangan atau masalah ini dibahagikan mengikut tema iaitu kepimpinan sekolah, budaya kolaboratif, struktur sekolah dan kepercayaan kolektif guru.

Pertama, kepimpinan sekolah. Hasil tinjauan mendapati terdapat pemimpin masih tidak memberikan sokongan dalam membangunkan budaya KPP di sekolah (Ai, 2018; Chong et al., 2018; Khairul Anuar, 2019; Zuraidah, Zulkifli, Nik Mustafa & Mohammad Ismath, 2016). Menurut Zuraidah et al. (2016) serta Chong et al. (2018) mendapati masih ada pemimpin sekolah yang mengamalkan gaya kepimpinan autokratik. Perihal ini telah menurunkan motivasi guru di sekolah dalam melaksanakan aktiviti berkaitan dengan KPP dan sekaligus mengagalkan matlamat KPP dalam meningkatkan pembelajaran guru di sekolah. Selain itu, kajian mendapati latihan KPP yang diterima oleh pemimpin dan guru sekolah adalah daripada dua pihak berbeza iaitu pemimpin sekolah daripada Institut Aminuddin Baki (IAB) dan latihan guru pula oleh Bahagian Pendidikan Guru (BPG) (Nur Ain et al., 2018). Ini menyebabkan wujudnya guru yang tidak memahami peranan KPP secara dasarnya dan hanya menganggapnya sebagai *lesson study* sahaja (Chua et al., 2020; Zuraidah et al., 2016). Pembudayaan KPP memerlukan kefahaman, sokongan dan kerjasama daripada pemimpin, guru serta semua ahli dalam komuniti sekolah. Oleh itu, jika hanya satu pihak sahaja yang berusaha, sudah tentulah matlamat KPP tidak akan tercapai.

Halangan kedua adalah budaya kolaboratif guru di sekolah. Kajian mendapati budaya kolaboratif di sekolah masih pada tahap minimum (Khairul Anuar, 2019) kerana guru-guru masih lagi bekerja secara bersendirian di sekolah dan kurang selesa untuk berkongsi pengetahuan dengan rakan sekerja (Chong et al., 2018). Salah satu sebabnya adalah kerana kekurangan kefahaman dan pengetahuan yang jelas mengenai KPP oleh pemimpin dan ketua panitia yang menyebabkan guru menganggap aktiviti KPP hanya membuang masa sahaja seperti dapatan yang diperolehi oleh kajian Ai (2018). Selain itu, guru harus dilatih untuk menjalankan reflektif sendiri secara berterusan agar dapat meningkatkan kefahaman mereka dalam pentingnya KPP untuk meningkatkan pembelajaran profesional mereka di sekolah. Budaya kolaboratif sekolah tidak mungkin dapat dibangunkan pada masa yang singkat namun perlu bagi memastikan sekolah itu berjaya (Rosnak & Saedah, 2013).

Halangan ketiga adalah struktur sekolah yang masih tidak menyokong amalan KPP. Kebanyakan kajian mendapati guru sering merungut mengenai masa untuk menjalankan aktiviti KPP (Ai, 2018; Chong et al., 2018; Khairul Anuar, 2019; Khairul Anuar, Walsh, Mallaburn, & Brundrett, 2017; Ng et al., 2013; Zuraidah et al., 2016). Antara sebab rungutan tersebut adalah jadual waktu pengajaran guru yang padat dan aktiviti KPP terpaksa dijalankan di luar waktu persekolahan dan beban pengurusan yang perlu dilaksanakan pada masa yang sama. Oleh sedemikian, guru merasa terbeban dengan penambahan masa dalam menjalankan aktiviti KPP di samping beban kerja yang sedia ada di sekolah.

Kesimpulan

Penulisan artikel ini masih terdapat kekangannya iaitu tinjauan yang dilakukan adalah terhad untuk memperoleh kajian empirikal mengenai KPP di Malaysia termasuk dalam Bahasa Melayu dan Inggeris. Oleh itu, artikel ini tidak melihat kepada kualiti artikel yang diterbitkan tetapi kepada idea atau kajian yang dijalankan. Kekangan kedua, artikel ini hanya menyatakan

tesis yang diperoleh daripada pangkalan data yang telah dibincangkan sebelum ini tanpa meneroka dengan lebih lanjut isi kandungan tesis dari universiti tempatan seluruh Malaysia.

Dengan wujudnya kekangan ini, tujuan utama tinjauan ini adalah memperoleh idea secara umum daripada kajian empirikal yang dijalankan mengenai KPP di Malaysia. Kajian masa depan boleh mengkaji dengan lebih mendalam dimensi-dimensi KPP yang mempunyai kemampuan untuk meramal perubahan tingkah laku guru di sekolah. Bagi melihat perubahan pembelajaran murid adalah satu impian yang masih belum dapat dicapai kerana tempoh amalan KPP di Malaysia masih pada peringkat awal berbanding KPP di luar negara yang diamalkan sejak empat dekad yang lalu.

Rujukan

- Abdul Ghani Kanesan Abdullah, Ekerim Din Chen, & Ying-Leh, L. (2019). Pengaruh moderator bagi komuniti pembelajaran profesional terhadap kepimpinan instruksional pengetua dan efikasi kolektif guru. *Jurnal Kepimpinan Pendidikan*, 6(3), 53-64.
- Abdul Rasid Jamian, Shamsudin Othman, Azhar Md Sabil, Rozita Radhiah Said, & Rosmaria Omar. (2019). An application of professional learning community approach to enhance language learning among students in higher education Institution. *International Research Journal of Education and Sciences*, 3(2), 32-38.
- Absha Atiah Abu Bakar, & Mohd Isa Hamzah. (2019). Professional learning community practices in improving self efficacy of elementary school Islamic education teachers at Melaka Tengah, Melaka. *International Journal of Education and Pedagogy*, 1(1), 37-49.
- Ahmad Marzuki Mohamad, Zairus Norsiah Azahar, Azhar Muhammad, & Wan Hassan Wan Embong. (2015). Komuniti pembelajaran profesional: Aplikasi dalam kalangan komuniti SMKA di negeri Johor. *International Journal of Islamic Studies and Arabic Language Education*, 2(1), 11-22.
- Ai, S. K.-Y. (2018). The impact of study lesson towards ESL learners: Malaysia perspective. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(4), 566-572. <https://doi.org/10.6007/ijarbss/v8-i4/4033>
- Aziah Ismail, Loh, H. Y., & Abdul Ghani Kanesan Abdullah. (2015). Komuniti pembelajaran profesional dan efikasi sendiri guru sekolah menengah di Pulau Pinang. *Jurnal Kepimpinan Pendidikan*, 2(1), 1-12.
- Bahagian Pendidikan Guru. (2013). *Komuniti pembelajaran profesional (PLC)*. Putrajaya, Malaysia: Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Bitty Ansawi, & Pang, V. (2017). The relationship between professional learning community and lesson study: A case study in low performing schools in Sabah, Malaysia. *Sains Humanika*, 3(2010), 63-70.
- Bolam, R., McMahon, A., Stoll, L., Thomas, S., Wallace, M., Greenwood, A., ..., & Smith, M. (2005). *Creating and sustaining effective professional learning communities*. Department for education. London, United Kingdom. <https://doi.org/10.1016/j.jcis.2007.12.029>
- Burns, M. K., Naughton, M. R., Preast, J. L., Wang, Z., Gordon, R. L., Robb, V., & Smith, M. L. (2017). Factors of professional learning community implementation and effect on student achievement. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 28(5), 1-19. <https://doi.org/10.1080/10474412.2017.1385396>
- Chang, S. J., Van Witteloostuijn, A., & Eden, L. (2010). From the editors: Common method variance in international business research. *Journal of International Business Studies*, 41(2), 178-184. <https://doi.org/10.1057/jibs.2009.88>

- Chen, L. (2020). A historical review of professional learning communities in China (1949-2019): Some implications for collaborative teacher professional development. *Asia Pacific Journal of Education*, 40(3), 373-385. <https://doi.org/10.1080/02188791.2020.1717439>
- Chen, P., Lee, C. D., Lin, H., & Zhang, C. X. (2016). Factors that develop effective professional learning communities in Taiwan. *Asia Pacific Journal of Education*, 36(2), 248-265. <https://doi.org/10.1080/02188791.2016.1148853>
- Chong, C. K., Muhammad Faizal A. Ghani, & Zuraidah Abdullah. (2018). Cabaran amalan komuniti pembelajaran dalam kalangan guru sekolah rendah berprestasi tinggi Malaysia. *Jurnal Kurikulum & Pengajaran Asia Pasifik*, 6(3), 1-14.
- Chua, W. C., Thien, L. M., Lim, S. Y., Tan, C. S., & Guan, T. E. (2020). Unveiling the practices and challenges of professional learning community in a Malaysian Chinese secondary school. *SAGE Open*, 10(2), 1-11. <https://doi.org/10.1177/2158244020925516>
- Dogan, S., Pringle, R., & Mesa, J. (2016). The impacts of professional learning communities on science teachers' knowledge, practice and student learning: A review. *Professional Development in Education*, 42(4), 569-588. <https://doi.org/10.1080/19415257.2015.1065899>
- Dufour, R., & Eaker, R. (1998). *Professional learning communities at work: Best practices for enhancing student achievement*. Alexandria, VA: Association For Supervision and Curriculum Development.
- Dufour, R. (1996). *Advocates for professional learning communities : Finding common ground in education reform*. 1-34. <https://www.allthingsplc.info/files/uploads/AdvocatesforPLCs-Updated11-9-15.pdf>
- Green, J. P., Tonidandel, S., & Cortina, J. M. (2016). Getting through the gate: Statistical and methodological issues raised in the reviewing process. *Organizational Research Methods*, 19(3), 402-432. <https://doi.org/10.1177/1094428116631417>
- Hairon, S., & Dimmock, C. (2012). Singapore schools and professional learning communities: Teacher professional development and school leadership in an Asian hierarchical system. *Educational Review*, 64(4), 405-424. <https://doi.org/10.1080/00131911.2011.625111>
- Ho, J., Ong, M., & Tan, L. S. (2019). Leadership of professional learning communities in Singapore schools: The tight-loose balance. *Educational Management Administration and Leadership*, 48(30), <https://doi.org/10.1177/1741143219833698>
- Hord, S. M. (1997). *Professional learning communities: Communities of continuous inquiry and improvement*. Austin, TX: Southwest Educational Development Laboratory.
- Hord, S. M., & Sommers, W. A. (2008). *Leading Professional Learning Communities*. Thousand Oaks, California: Corwin Press.
- Hulland, J., Baumgartner, H., & Smith, K. M. (2018). Marketing survey research best practices: Evidence and recommendations from a review of JAMS articles. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 46(1), 92-108. <https://doi.org/10.1007/s11747-017-0532-y>
- Kementerian Pendidikan Malaysia. (2013). *Pelan pembangunan pendidikan Malaysia 2013-2025*. Kementerian Pendidikan Malaysia. Putrajaya, Malaysia: Kementerian Pendidikan Malaysia. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2010.08.007>
- Khairul Anuar Saad. (2019). *Peer coaching in Malaysia: Exploring the implementation of a professional learning communities programme for arabic language secondary school teachers (Doctoral dissertation)*. Liverpool John Moores University. Diperoleh daripada <http://researchonline.ljmu.ac.uk/id/eprint/11723>
- Khairul Anuar Saad, Walsh, B., Mallaburn, A., & Brundrett, M. (2017). Exploring the implementation of a professional learning communities in Malaysian's schools.

- International Journal of Education, Psychology and Counselling*, 2(5), 1-18.
- Kin, T. M., Kareem, O. A., & Musa, K. (2019). Examining professional learning communities in national-type Chinese primary schools in Perak, Malaysia. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 9(7), 285-305. <https://doi.org/10.6007/IJARPED/v8-i2/6121>
- Kruse, S., Louis, K., & Bryk, A. (1994). Building professional community in schools. *Issues in Restructuring Schools, Issue Report No. 6*, 3-6. Diperoleh daripada <http://www.ecis.org/preconf/More/Building Professional Communities>
- Lokman Mohd Tahir, Mohd Nihra Haruzuan Mohd Said, Mohd Fazli Ali, Narina A. Samah, Khadijah Daud, & Tasia Hidayah Mohtar. (2013). Examining the professional learning community practices: An empirical comparison from Malaysian universities clusters. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 97, 105-113. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.10.210>
- Lomos, C., Hofman, R. H., & Bosker, R. J. (2011). Professional communities and student achievement - a meta-analysis. *School Effectiveness and School Improvement*, 22(2), 121-148. <https://doi.org/10.1080/09243453.2010.550467>
- Mohd Fadzil Jamil, & Mohd Izham Mohd Hamzah. (2019). The effects of distributed leadership on teachers' collective efficacy and professional learning community. *International Journal of Education Best Practices*, 3(2), 10-27. <https://doi.org/10.31258/ijebp.v3n2.p10-27>
- Mohd Faiz Mohd Yaakob, Husamudin Hasbulah, Jamal Nordin Yunus, & Hamidah Yusuf. (2017). Modelling professional learning community among Malaysian teachers. *Man in India*, 97(24-II), 277-290.
- Ng, K. C., Jarrett, B., Smith, M., Taylor, W., Kwong, J., Norafidah Noralidin, ... Ong, H. (2013). Professional learning communities across a Malaysian primary school. *Asian Education Action Research Journal*, 2, 1-26.
- Nor Azlin Ibrahim, Mohd Izham Mohd Hamzah, & Jamalull Lail Abdul Wahab. (2019). The relationship between leadership style of high performance school towards professional learning community (PLC). *Creative Education*, 10(12), 2742-2749. <https://doi.org/10.4236/ce.2019.1012200>
- Nur Ain Abdullah, Mahamod, Z., & Nur Aishah Abdullah. (2018). Kajian pengajaran sebagai program pembangunan profesionalisme berterusan melalui komuniti pembelajaran profesional. *International Journal of Education, Psychology and Counselling*, 3(14), 87-99.
- Olivier, D. F., & Hipp, K. K. (2010). Assessing and analyzing schools as professional learning communities. Dlm. *Demystifying professional learning communities: School leadership at its best* (ms. 29-41). Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Omar Abdull Kareem, Tai, M. K., Khalip Musa, & Arsalan Mujahid Ghouri. (2019). Professional learning communities in Peninsular Malaysia: Comparing day secondary school and national religious secondary school. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 8(2), 389-408. <https://doi.org/10.6007/IJARPED/v8-i2/6040>
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., & Podsakoff, N. P. (2012). Sources of method bias in social science research and recommendations on how to control it. *Annual Review of Psychology*, 63(1), 539-569. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-120710-100452>
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J. Y., & Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies. *Journal of Applied Psychology*, 88(5), 879-903. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.88.5.879>
- Prabjandee, D. (2019). Unwelcome truths of the professional learning community policy in

- Thailand: Teacher's sensemaking. *Issues in Educational Research*, 29(1), 223-242.
- Rosenholtz, S. (1985). Effective schools: Interpreting the evidence. *American Journal of Education*, 93(3), 352. <https://doi.org/10.1086/443805>
- Roslizam Hassan, Jamilah Ahmad, & Yusof Boon. (2019). Instructional leadership practice and professional learning community in the southern zone of Malaysia. *Universal Journal of Educational Research*, 7(12A), 42-50. <https://doi.org/10.13189/ujer.2019.071906>
- Roslizam Hassan, Jamilah Ahmad, & Yusof Boon. (2018). Professional learning community in Malaysia. *International Journal of Engineering & Technology*, 7, 433-443.
- Rosnak Ishak, & Saedah Siraj. (2013). Developing the culture of collective learning among Malaysia teachers. In S. Juszczyk (Ed.), *The New Education Review*, 33, 284-291. Wydawnictwo Adam Marszalek. Diperoleh daripada https://tner.polsl.pl/dok/volumes/tner_3_2013.pdf
- Roziah Rusdin, & Abdul Said Ambotang. (2018). The role of the implementation of the professional learning community on the competence of science teacher in Sabah. *International Journal of Education, Psychology and Counseling*, 3(14), 22-30.
- Salleh Hairon, & Tan, C. (2016). Professional learning communities in Singapore and Shanghai : Implications for teacher collaboration. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*. <https://doi.org/10.1080/03057925.2016.1153408>
- Salleh Hairon, & Tan, C. (2015). Developing teachers through professional learning communities in Singapore and Shanghai. Dlm. M. S. Khine (Ed.), *Science education in East Asia: Pedagogical innovations and research-informed practices* (ms. 407-424). Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-16390-1>
- Siti Nafsiah Ismail, Zuraidah Abdullah, & Abdul Jalil Othman. (2020). Komuniti pembelajaran profesional guru bahasa Melayu di Malaysia. *Jurnal Kepimpinan Pendidikan*, 7(1), 1-27.
- Snilstveit, B., Oliver, S., & Vojtkova, M. (2012). Narrative approaches to systematic review and synthesis of evidence for international development policy and practice. *Journal of Development Effectiveness*, 4(3), 409-429. <https://doi.org/10.1080/19439342.2012.710641>
- Spector, P. E. (2006). Method variance in organisational research: Truth or urban legend? *Organizational Research Methods*, 9(2), 221-232. <https://doi.org/10.1177/1094428105284955>
- Tai, M. K., & Omar Abdull Kareem. (2019). Professional learning communities: A comparison study between day secondary school and fully residential secondary school in Malaysia. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 8(2), 87-101. <https://doi.org/10.6007/IJARPED/v8-i2/5680>
- Tai, M. K., Omar Abdull Kareem, & Khalip Musa. (2019). Examining professional learning communities in national-type chinese primary schools in Perak, Malaysia. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 9(7), 285-305. <https://doi.org/10.6007/IJARPED/v8-i2/6121>
- Tiong, N. D. (2016). *Connecting professional learning communities, teacher self-efficacy and collective efficacy: A mixed methods exploratory study of teacher communities in Malaysian schools (Unpublished masters' thesis)*. University of Cambridge.
- Vescio, V., Ross, D., & Adams, A. (2008). A review of research on the impact of professional learning communities on teaching practice and student learning. *Teaching and Teacher Education*, 24(1), 80-91. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2007.01.004>
- Yin, H., & Zheng, X. (2018). Facilitating professional learning communities in China: Do leadership practices and faculty trust matter? *Teaching and Teacher Education*, 76, 140-150. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2018.09.002>

- Zalina Zakaria, & Siti Noor Ismail. (2020). The relationship between organizational readiness to change and professional learning community (PLC) practices in Kelantan residential school. *International Journal of Management and Humanities*, 4(6), 73-77. <https://doi.org/10.35940/ijmh.F0611.024620>
- Zhang, J., & Sun, Y. (2020). Investigating the effects of professional learning communities on teacher commitment in China. *Educational Studies*, 46(6), 773-777. <https://doi.org/10.1080/03055698.2019.1651695>
- Zuraidah Abdullah. (2010). *Profil komuniti pembelajaran profesional sekolah menengah Di Malaysia (Disertasi ijazah kedoktoran yang tidak diterbitkan)*. Universiti Malaya.
- Zuraidah Abdullah, Zulkifli A Manaf, Nik Mustafa Mat Ail, & Mohammad Ismath Ramzy. (2016). Pemeraksanaan guru bahasa Melayu melalui penyeliaan kembang tumbuh dan komuniti pembelajaran profesional (KPP) di lima sekolah menengah daerah Kuala Lipis. *Jurnal Kepimpinan Pendidikan*, 3(2), 42-59.